

rozshukuvanyim osobam u provadzheniakh za yevropeiskym orderom na aresht» [Directive of the European Parliament and the EU Council 2016/1919 dated October 26, 2016 "On legal assistance to suspects and accused in criminal proceedings and wanted persons in proceedings under a European arrest warrant"]. *Ofitsiyni visnyk Yevropeiskoho Soiuzu*. 2016. L 297, p. 1. [in Ukr.].

12. Rekomendatsiia Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam pro efektyvnyi dostup do zakonu i pravosuddia dlia naibidnishykh verstv naselennia № R (93)1 vid 08 sichnia 1993 roku [Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on effective access to law and justice for the poorest sections of the population No. R (93)1 dated January 8, 1993]. URL: chrome-extension://efaidnbmn nnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/pd07072014_4.pdf. [in Ukr.].

ABSTRACT

Viktor Filatov. Analysis of international legal acts of the EU in the field of transitional justice. The article analyzes the international legal acts of the EU in the field of transitional justice. Emphasis is placed on the fact that the practical application of the model of transitional justice should be based on international legal acts, which are formed at the global and regional levels. The author assumes that the international legal acts of the EU in the field of transitional justice have an ideological significance and serve as a benchmark for the post-conflict development of the state, since the restoration of rights and the development of the legal system take place through international legal mechanisms. It has been proven that EU rule-making is individualized at the level of certain categories of persons (victims of the conflict, displaced persons, guilty persons).

The author notes that within the framework of the EU, a system of international legal acts has been formed that relate to issues of transitional justice. It has been established that the EU's rule-making in this area is quite limited, since it is mostly about documents that define the general principles of the participation of European institutions in transitional processes. The author notes excessive politicization of issues of transitional justice in the rulemaking of European institutions. It was found that a significant number of international legal acts of the EU in the field of transitional justice contain auxiliary mechanisms for the implementation of certain areas of transitional justice (search for historical truth, criminal prosecution of the guilty, etc.). It has been established that the EU rule-making in the field of transitional justice is based on acts of the global level, that is, documents of the United Nations Organization.

Keywords: *civil society, European institutions, protection of human rights, international legal acts, rule-making, transitional justice, post-conflict states.*

УДК 341

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-289-293

Людмила ФІЛЯНІНА©

кандидат юридичних наук, доцент
(Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна)

ВИЗНАЧЕННЯ АГРЕСІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Події останніх місяців в Україні відновили зацікавленість суспільства до можливості кримінального переслідування та притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності винних у вчиненні міжнародних злочинів, у тому числі із злочину агресії.

Злочин агресії – це незаконне застосування сили однією державою проти іншої держави, за умови, що застосована сила за своїм характером, тяжкістю та масштабом є порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй та вчиняється під керівництвом політичного або військового лідера держави-агресора. Злочин агресії є одним із чотирьох злочинів, які підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду (ICC).

Наголошено, що не всякий агресії є злочином проти миру – лише агресивна війна є злочином проти миру; намір (мотив) скоїти акт агресії проти іншої держави, зазвичай впливає із дії, тобто безпосередньо навмисного діяння, а не навпаки; основним характерним елементом агресії є звернення до зброї.

Ключові слова: *акт агресії, Статут ООН, Рада безпеки, prima facie.*

© Л. Філянїна, 2022

ORCID iD : <https://orcid.org/0000-0002-8805-5510>

filyanina.la@gmail.com

Постановка проблеми. Події останніх місяців в Україні відновили зацікавленість суспільства до можливості кримінального переслідування та притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності винних у вчиненні міжнародних злочинів, в тому числі і злочину агресії. Злочин агресії – це незаконне застосування сили однією державою проти іншої держави, за умови, що застосована сила за своїм характером, тяжкістю та масштабом є порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй та вчиняється під керівництвом політичного або військового лідера держави-агресора. Злочин агресії є одним із чотирьох злочинів, які підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду (ІСС).

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Науковою базою для написання цієї праці стали роботи вітчизняних та закордонних науковців, які в різні часи досліджували окремі питання, пов'язані з визначенням злочину агресії, а саме: А. Антонович, Дж. А. Грін, І. Касинюк, Т. Руйс, Дж. Трахан, К. Хендерсон та ін.

Мета статті полягає у дослідженні визначення злочину агресії відповідно до міжнародного права.

Виклад основного матеріалу. З моменту появи людини на землі подекуди виникають конфлікти пов'язані із перерозподілом території. Виникнення держави і розвиток суспільних відносин спонукають держави та народи вирішувати територіальні питання не дипломатичним шляхом, а за допомогою зброї, іноді вуюючи їх під «священні війни»; «війни справедливості»; «визволення пригніченого народу»; «денацифікацію, деокупацію, десатанізацію», звинувачуючи опонента у різних злочинах; стражданнях народу, проголошуючи святість своєї справи, але, як правило, такі «священні» дії супроводжуються найтяжчими злочинними. Більшість держав, що брали участь у збройних конфліктах (виявляли акт агресії) після 1945 року, стверджували, що вони реалізовували право на індивідуальну або колективну самооборону, щоб протистояти агресивній війні, жертвами якої стали вони або один із їхніх союзників.

Звинувачення в агресії висувалися державами одна проти одної протягом століть, навіть до загальної відмови від війни як інструменту національної політики. Водночас були труднощі, пов'язані з визначенням самого терміна «агресія». Незважаючи на більше ніж півстолітнє обговорення цього питання на різних міжнародних дискусійних майданчиках, досі відсутнє його загально-визнане поняття. Наприклад, Пакт Келлога-Бріана (більш відомий як Паризький пакт) 1928 р., прийнятий між двома світовими війнами, набув неабиякої популярності завдяки засудженню використання війни як способу вирішення міжнародних суперечок (ст. 1); відповідно, держави-підписанти, визнали, що регулювання або вирішення всіх суперечок або конфліктів повинно відбуватися тільки мирними засобами (ст. 2) [1].

Після завершення Другої світової війни постає також питання про агресію як міжнародний злочин. Статут Нюрнберзького міжнародного військового трибуналу, який додається до Угоди про судове переслідування та покарання головних військових злочинців європейської осі 1945 р., встановив покарання за злочини, кваліфіковані як злочини проти миру; воєнні злочини; злочини проти людства. Відповідно до ст. 6 (а) Статуту Нюрнберзького міжнародного військового трибуналу, агресія входить до першої групи – злочини проти миру, а саме: планування, підготовка, вирішення або ведення агресивної війни, чи війни з порушенням міжнародних договорів [2].

Міжнародний військовий трибунал для Далекого Сходу у Токіо 1948 р. (Токійський трибунал) підтримав кримінальну відповідальність за агресивну війну та засудив не менше 23 обвинувачених, на чолі з Годзіо, за злочини проти миру [3].

Агресія – давнє поняття в міжнародному праві, що означає, по суті, поведінку держави, яка або починає війну проти іншої держави, або призводить до ситуації, в якій жертва змушена вдатися до війни. Дискусійним питанням є: чи передбачає, сама по собі, агресія застосування сили, чи вона може проявлятися через такі дії, як погроза силою, або дії, не пов'язані із застосуванням сили, наприклад, припинення постачання газу чи перешкоджання виконання державою опонентом міжнародних договорів з третіми державами.

Статут ООН 1945 р. не містить визначення агресії, натомість має згадку про акт агресії в двох статтях. Зокрема, ст. 1 визначає однією із цілей ООН придушення актів агресії, що повинні проводитися мирними засобами відповідно до принципів міжнародного права; ст. 39 Статуту ООН – Рада безпеки ООН визначає існування будь-якої загрози миру, порушення миру чи акту агресії... Реакція Ради Безпеки ООН на акт

агресії це: надання рекомендацій; прийняття рішення про необхідність застосування заходів відповідно до ст. 41 і 42 Статуту для підтримання чи відновлення міжнародного миру і безпеки. Тому ООН, Резолюцією Генеральної Асамблеї 3314 (XXIX) від 14 грудня 1974 р. беручи до уваги суб'єктивний елемент, збройні сили, визначає агресію як застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканості чи політичної незалежності іншої держави або будь-яким іншим способом, несумісним зі Статутом ООН. Крім цього, акцентуючи увагу на тому, що неважливо чи є держава учасником ООН.

Водночас Резолюція 3314 (XXIX) у ст. 3 зазначає конкретні дії, що можуть бути кваліфіковані як акт агресії. Однак ст. 2 цієї резолюції встановлює, що prima facie, державою-агресором треба вважати того, хто першим застосував збройну силу, водночас зазначає, що Рада Безпеки має повноваження виправити цю презумпцію на основі оцінки інших відповідних обставин. Під іншими відповідними обставинами розуміється факт конкретних дій або їх наслідків, які є недостатньо тяжкими, тобто є своєрідним застереженням щодо будь-якої спроби використовувати незначний інцидент як привід для початку збройного конфлікту. Також ст. 4 Резолюції 3314 (XXIX) наголошує, що вказані у ст. 3 акти агресії, не є вичерпними і що Рада Безпеки може визначати інші дії, що можуть становити агресію.

Визначення Радою Безпеки існування будь-якої загрози миру, порушення миру або акту агресії включає рішення, що повинно призвести до обов'язкових або санкціонованих прийняття примусових дій проти держави-агресора. Водночас Рада Безпеки неодноразово визначала випадки існування загрози миру, а в деяких ситуаціях – порушення миру, вона ніколи не робила офіційного висновку щодо акту агресії у розумінні ст. 39 Статуту ООН. Фраза «акти агресії» з'являлася описово в кількох текстах резолюцій Ради Безпеки. Після звернення у 1980 р. постійного представника Анголи при ООН про скликання Ради Безпеки у зв'язку з питанням агресії Південної Африки проти Народної Республіки Ангола [4] було прийнято низку документів: Резолюція РБ ООН 475 (1980) від 27 червня 1980 р. [5]; Резолюція РБ ООН 546 (1984) від 6 січня 1984 р. [6]; Резолюція РБ ООН 567 (1985) від 20 червня 1985 р. [7]; Резолюція РБ ООН 602 (1987) від 25 листопада 1987 р. [8], в яких засуджується акт агресії Південною Африкою проти Народної Республіки Ангола, характеризуючи дії як ескалацію ворожих, неспровокованих і наполегливих актів, що мають стійку і безперервну систему порушень, спрямованих на послаблення підтримки державами рухів за свободу і національне визволення. Водночас було зазначено, що здійснення цих актів агресії проти Анголи становить серйозну загрозу міжнародному миру та безпеці. Також резолюції і рішення з аналогічного питання були прийняті раніше Радою Безпеки у 1979 р. [9] У будь-якому разі подібна термінологія мало використовується в останніх рішеннях.

Відповідно до Статуту ООН Рада Безпеки наділена фактично необмеженими повноваженнями визначати, за яких саме обставин стався акт агресії. Повноваження, надані Раді Безпеки відповідно до Розділу VII «Дії стосовно загрози миру, порушення миру і актів агресії» Статуту ООН, щодо вибору заходів, які вона бажає вжити можна поділити на дві групи. Перша – заходи, не пов'язані із застосуванням військової сили, а саме: повне або часткове переривання економічних відносин; залізничних; морських; повітряних; поштових; телеграфних; радіо чи інших засобів комунікації, а також розірвання дипломатичних відносин (ст. 41). Друга – якщо заходи, не пов'язані із застосуванням військової сили, виявилися недостатніми, то Рада Безпеки уповноважена застосувати повітряні, морські чи сухопутні сили для підтримання чи відновлення міжнародного миру та безпеки. Такі дії можуть включати демонстрацію, блокаду та інші операції (ст. 42) [10]. Отже, всі ці заходи є примусовими, а повноваження, враховуючи повну свободу дій Ради Безпеки, є ідентичними, незалежно від того, чи викликані вони агресією, порушенням миру чи загрозою миру і не потребує конкретного визначення того, що була вчинена саме агресія. Незважаючи на наміри ООН за допомогою Резолюції 3314 (XXIX) вирішити питання з визначенням акту агресії та її кваліфікації, на жаль залишає остаточне рішення за Радою Безпеки, яка є практично недоторканою. Також постанова не торкається проблеми персональної кримінальної відповідальності в міжнародному праві.

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, робимо висновок:

1. Сутність агресії – відповідно до ст. 5 (2) Резолюції ГА 3314 (XXIX), консенсусного визначення агресії, можна зрозуміти, що не кожен акт агресії є злочином

проти миру – лише агресивна війна є злочином проти миру.

2. Мотив скоєння агресії – у положенні ст. 5 (1) Резолюції ГА 3314 (XXIX) наголошується, при визначенні акту агресії не має значення, чим була вмотивована держава-агресор, а саме: жодні міркування будь-якого характеру, чи то політичні, економічні, військові чи інші, не можуть служити виправданням для агресії. Намір (мотив) скоїти акт агресії проти іншої держави зазвичай впливає із дії, тобто безпосередньо навмисного діяння, а не навпаки.

3. Основним характерним елементом агресії є звернення до зброї.

4. Ст. 2 Резолюції ГА 3314 (XXIX) встановлює, що перше застосування збройної сили державою всупереч Статуту ООН є доказом *prima facie* акту агресії, але Рада Безпеки ООН може визначити інакше, беручи до уваги «інші відповідні обставини».

5. «Іншими відповідними обставинами», у розумінні ст. 2 Резолюції ГА 3314 (XXIX), включає факт, що відповідні дії або їх наслідки не мають достатньо серйозного характеру, тобто не є достатньо тяжкими.

Список використаних джерел

1. Kellogg-Briand Pact 1928. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp.
2. Устав Международного военного трибунала для суда и наказания главных военных преступников европейских стран оси от 08.08.1945. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/140950__140950.
3. Міжнародний трибунал для Далекого Сходу. URL : <https://www.jnsm.com.ua/h/1112M/>.
4. Письмо постоянного представителя Анголы при Организации Объединенных Наций от 26 июня 1980 года на имя председателя совета безопасности. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL0/121/84/PDF/GL012184.pdf?OpenElement>.
5. Резолюція РБ ООН 475 (1980) від 27 червня 1980 р. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/400/14/PDF/NR040014.pdf?OpenElement>.
6. Резолюція РБ ООН 546 (1984) від 6 січня 1984 р. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/488/04/PDF/NR048804.pdf?OpenElement>.
7. Резолюція РБ ООН 567 (1985) від 20 червня 1985. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/489/46/PDF/NR048946.pdf?OpenElement>.
8. Резолюції РБ ООН 602 (1987) від 25 листопада 1987 р. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/525/00/PDF/NR052500.pdf?OpenElement>.
9. Резолюція РБ ООН 454 (1979) від 2 листопада 1979 р. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/371/04/PDF/NR037104.pdf?OpenElement>.
10. Статут ООН 1945 р. URL: <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text>.

Надійшла до редакції 08.12.2022

References

1. Kellogg-Briand Pact 1928. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp.
2. Ustav Mezhdunarodnogo voyennogo tribunala dlya suda i nakazaniya glavnykh voyennykh prestupnikov yevropeyskikh stran osi ot 08.08.1945 [Charter of the International Military Tribunal for the trial and punishment of the main war criminals of the European Axis countries of 08.08.1945]. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/140950__140950. [in Russ.].
3. Mízhnarodniy tribunal dlya Dalekoho Skhodu [International Tribunal for the Far East]. URL : in <https://www.jnsm.com.ua/h/1112M/>. [in Ukr.].
4. Pis'mo postoyannogo predstavatelya Angoly pri Organizatsii Ob'yedinennykh Natsiy ot 26 iyunya 1980 goda na imya predsedatelya soveta bezopasnosti [Letter from the Permanent Representative of Angola to the United Nations. dated June 26, 1980 addressed to the Chairman of the Security Council]. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL0/121/84/PDF/GL012184.pdf?OpenElement>. [in Russ.].
5. Rezolyutsiya RB OON 475 (1980) vid 27 chervnya 1980 r. [UN Security Council Resolution 475 (1980) dated June 27, 1980]. URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/400/14/PDF/NR040014.pdf?OpenElement>. [in Ukr.].
6. Rezolyutsiya RB OON 546 (1984) vid 6 síchnya 1984 r. [UN Security Council Resolution 546 (1984) dated January 6, 1984]. URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/488/04/PDF/NR048804.pdf?OpenElement>. [in Ukr.].
7. Rezolyutsiya RB OON 567 (1985) vid 20 chervnya 1985 r. [UN Security Council Resolution 567 (1985) dated June 20, 1985]. URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/489/46/PDF/NR048946.pdf?OpenElement>. [in Ukr.].
8. Rezolyutsii RB OON 602 (1987) vid 25 listopada 1987 r. [Resolutions of the UN Security Council 602 (1987) dated November 25, 1987]. URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/525/00/PDF/NR052500.pdf?OpenElement>. [in Ukr.].
9. Rezolyutsiya RB OON 454 (1979) vid 2 listopada 1979 r. [UN Security Council Resolution 454 (1979) dated November 2, 1979]. URL : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/371/04/PDF/NR037104.pdf?OpenElement>.

ABSTRACT

Lyudmyla Filyanina. Definition of aggression in international law. After the end of the Second World War, the question of aggression as an international crime arises. The Statute of the Nuremberg International Military Tribunal in Art. 6 classifies aggression as a crime against peace, namely: planning, preparation, initiation or waging of an aggressive war, or a war in violation of international treaties. Subsequently, the Tokyo Tribunal of 1948 upheld criminal responsibility for waging an aggressive war. The UN Charter also mentions an act of aggression and gives the UN Security Council virtually unlimited powers to determine under what circumstances an act of aggression has occurred.

The events of recent months in Ukraine have renewed public interest in the possibility of criminal prosecution and bringing to international criminal responsibility those guilty of international crimes, including the crime of aggression.

The crime of aggression is the illegal use of force by one state against another state, provided that the applied force, by its nature, severity and scale, is a violation of the Charter of the United Nations and is committed under the leadership of the political or military leader of the aggressor state. The crime of aggression is one of the four crimes under the jurisdiction of the International Criminal Court (ICC).

The article emphasizes that not every act of aggression is a crime against peace - only an aggressive war is a crime against peace; the intention (motive) to commit an act of aggression against another state usually results from an action, i.e. directly from an intentional act, and not vice versa; the main characteristic element of aggression is the use of weapons.

Keywords: *act of aggression, UN Charter, Security Council, prima facie.*

УДК 342.6(477):341.645+342.231.14

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-293-297

Наталія ШЕЛЕВЕР[©]

кандидат юридичних наук, доцент

(ДВНЗ «Ужгородський національний університет»),

м. Ужгород, Україна)

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК ОСНОВА ПРАВ ЛЮДИНИ

Досліджено основоположний принцип права – принцип справедливості, який є основою прав людини. У зв'язку з прагненням України стати повноправним членом ЄС втілення цього принципу в життя є актуальним питанням сьогодення. Тому на меті було дослідити конституційний принцип справедливості, що виконує основну роль у сфері дотримання прав, свобод та законних інтересів людини. Акцентовано на тому, що саме у природі людини закладено її прагнення до справедливості. Наголошено, що конституційний принцип справедливості поширюється і на юридичні обов'язки людей, оскільки здійснення прав і свобод є невід'ємне від виконання громадянином своїх обов'язків. Зроблено висновок про те, що справедливість тісно пов'язана з конституційними правами людини, які належать їй від народження і є основою правового статусу особистості, а порушення таких прав призводить до несправедливості.

Ключові слова: *Конституція України, суди, справедливість, ЄСПЛ, держава, права і свободи людини, закон.*

Постановка проблеми. У зв'язку з прагненням України стати членом ЄС втілення ідеї справедливості у правову матерію є одним із важливих правотворчих завдань. Від цього залежить якість, ефективність і успішність виконання законів, що застосовуються. Право повинно базуватися на справедливості. Правова держава несумісна з несправедливістю, яка руйнує право і не захищає його від порушень.

© Н. Шелевер, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3641-4910>

nataliya.shelever@uzhnu.edu.ua

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/AAI-9623-2021>